

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-61>

УДК 657

ВИКОРИСТАННЯ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ДЛЯ ВАРТІСНО-ОРІЄНТОВАНОЇ КОНЦЕПЦІЇ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

USE OF ACCOUNTING AND ANALYTICAL INFORMATION FOR THE VALUE-BASED CONCEPT OF ENTERPRISE MANAGEMENT

Воськало Наталія Миколаївнакандидат економічних наук, доцент,
Національний університет «Львівська політехніка»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2732-5273>**Пунько Андрій Володимирович**аспірант,
Національний університет «Львівська політехніка»
ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-8331-0298>**Яцук Тарас Юрійович**аспірант,
Національний університет «Львівська політехніка»
ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-4998-2884>**Voskalo Natalia, Punko Andrii, Yatsuk Taras**
Lviv Polytechnic National University

У статті розглянуто передумови розвитку вартісно-орієнтованої концепції управління підприємством, основні методики щодо її оцінювання. Визначено цілі оцінки вартості підприємства для різних груп користувачів та основні джерела інформації для його здійснення. Розглянуто компоненти та ключові напрямки для практичного розуміння сутності вартісно-орієнтованого управління спираючись на інтереси різних груп зацікавлених осіб, визначено джерела інформації для їх забезпечення. Розглянуто методи оцінювання бізнесу та способи їх застосування. Встановлено, що такі елементи системи обліково-аналітичного забезпечення, як облікова політика, фінансова звітність, аналітична інформація за бухгалтерськими рахунками, використання принципів бухгалтерського обліку, мають суттєвий вплив на побудову та реалізацію концепції вартісно-орієнтованого управління підприємством.

Ключові слова: концепція вартісно-орієнтованого управління, обліково-аналітичне забезпечення, вартість підприємства, облікова політика, принципи бухгалтерського обліку, фінансова звітність.

The value-oriented management concept is one of the progressive management methods aimed at ultimately increasing the company's value and thus satisfying the interests of internal and external users (owners, management, employees, suppliers, customers and other stakeholders). For large companies, it is currently important to apply a comprehensive value-based management concept that is based on long-term developed business goals, takes into account the specifics of the company's operation and market positioning, and aims to increase the company's value, which in turn will satisfy the interests of internal and external stakeholders. The article defines the objectives of enterprise value assessment for different groups of users and the main sources of information for its implementation. The paper considers components and key directions for practical understanding of the essence of value-based management based on the interests of different groups of stakeholders, identifies sources of information for their provision. The study examines the methods of business valuation and ways to apply them. It is established that for the creation and application of such a management concept, it is very important to use accounting and analytical information as a reliable, official and permanent source. The company's value assessment system is based on a certain economic toolkit containing a set of specific indicators determined by the company's needs, goals, specifics of its operations and management methods. In each case, the company chooses its own development path and builds its value-based management concept accordingly. However, building the concept requires a basis in complete,

truthful, comprehensive official information, which is also legally confirmed. Such information is generated on an ongoing basis, based on a unified methodological framework in the accounting and analytical support system. And such elements of this system as accounting policy, financial statements, analytical information on accounting records, and the use of accounting principles have a significant impact on the construction and implementation of the concept of value-based management of an enterprise.

Keywords: concept of value-based management, accounting and analytical support, enterprise value, accounting policy, accounting principles, financial statements.

Постановка проблеми. Для оцінювання ефективності діяльності компанії в сучасних умовах використовується значна кількість показників, котрі характеризують певні аспекти діяльності компанії (доходи, витрати, продажі, ліквідність, платоспроможність тощо). Проте, оцінювання ефективності за певними критеріями є об'єктивною у короткостроковому періоді та не враховує багатьох суттєвих факторів діяльності і інтересів різних зацікавлених сторін. Для великих компаній на нинішній день актуальною є застосування комплексної вартісно-орієнтованої концепції управління, котра спиратиметься на довгострокові розроблені цілі діяльності, враховуватиме специфіку функціонування та позиціонування компанії на ринку, має на меті зростання вартості компанії, що, у свою чергу, задовольнятиме інтереси внутрішніх та зовнішніх стейкхолдерів. Для створення та застосування такої концепції управління дуже важливим є використання обліково-аналітичної інформації, як достовірного, офіційного та постійного джерела.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розробка наукових обґрунтувань вартісно-орієнтованого управління триває досить давно та розглянута у працях багатьох українських та зарубіжних авторів. Так, зокрема, Іоргачова М. І., Ковальова О. М., Коцюрубенко Г. М. [1] досліджували вплив вартісно-орієнтованого управління на розв'язання корпоративних конфліктів, характеризували окремі показники його оцінювання, виводили інтегральний показник вартісно-орієнтованого управління компанією. Стащук О. В. [2] досліджувала адаптацію вартісно-орієнтованого управління фінансами до сучасних бізнес-процесів на усіх їх етапах. Моїсеєв В. В. та Домбровська С. О. [3] встановлювали переваги та недоліки вартісно-орієнтованого підходу до управління підприємством. Романишин В. О. та Ровний Я. А. [4] вивчали інструменти вартісно-орієнтованого управління підприємством. Крейдич І. М. та Гагарін А. О. [5] досліджували показники вартісної оцінки процесів розвитку підприємства в сучасних умовах господарювання. Попри широкий спектр

досліджень вартісно-орієнтованої концепції управління, питання обліково-аналітичного забезпечення цього процесу потребує поглиблених досліджень та вдосконалення.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідити важливість обліково-аналітичної інформації для формування та реалізації вартісно-орієнтованої концепції управління підприємством.

Виклад основного матеріалу дослідження. Наукові розробки вартісно-орієнтованої концепції управління підприємств виникли та розвиваються майже століття, розпочинаючи із праць І. Фішера (1930 р.), котрий обґрунтовував, що максимізація вартості компанії є найкращим способом розв'язання конфліктів інтересів між менеджерами, власниками, кредиторами; Ф. Модільяні та М. Міллер (1967 р.) доводили залежність вартості компанії від суми грошових потоків, які можна отримати від володіння підприємством. На початку 1990 рр. компанії McKinsey Co і Stern Stewart розробили методики застосування вартості компаній для цілей управління корпораціями [6, с. 1002–1006]. На сьогоднішній час така концепція (Value Based Management – VBM) є досить розвинена і науково обґрунтована та реалізується за допомогою різноманітних методів, котрі характеризуються групами показників із допомогою яких здійснюється оцінювання вартості компанії. Класичними показниками у цьому напрямку є: додана економічна вартість (EVA – Economic Value Added), додана ринкова вартість (MVA – Market Value Added), рентабельність інвестицій (CFROI – Cash Flow Return on Investments), додана акціонерна вартість (SVA – Shareholders Value Added), додана грошова вартість (CVA – Credit Valuation Adjustment). Вибір тієї чи іншої моделі управління залежить від специфіки бізнесу, структури та цілей управління, капіталомісткості виробництва, ситуації в галузі та інших факторів [7, с. 74–84].

Оцінювання вартості підприємства може переслідувати різні цілі, і тому при здійсненні оцінки необхідно враховувати інтереси суб'єктів та мету її здійснення. Відповідно,

різні суб'єкти мають різні мотиви та причини її проведення, і кінцевий результат може бути по різному представлений та інтерпретований таким суб'єктом. Гавва В. Н. та Божко Е. Н. [8] класифікують наступні цілі оцінювання вартості підприємства (табл. 1). Особливістю оцінювання підприємства, у більшості випадків, є його грошова оцінка виражена у національній валюті. Відповідно до цього більшість суб'єктів хочуть мати правдиву та достовірну оцінку, яка, як правило, базується на офіційній інформації, що акумулюється у системі бухгалтерського обліку оцінюваного підприємства. У більшості випадків, потреба в оцінюванні постає за певний період чи їх сукупність. Узагальнену офіційну інформацію за періоди у грошовому виразі можна отримати із звітності підприємства. Здебільшого у таких випадках використовуватиметься фінансова звітність, проте може бути корисною та більш деталізованою інформація із управлінського обліку, або (у залежності від мети дослі-

дження) узагальнення за окремими бухгалтерськими рахунками.

Зрештою, оцінювання є методом бухгалтерського обліку з допомогою якого можна визначити у грошовому виразі процеси господарської діяльності в цілому. Основними джерелами інформації для різних груп стейкхолдерів є дані фінансової звітності, котрі є загальнодоступними та не становлять комерційної таємниці. Проте, для більш якісного управління на підприємстві може створюватися система управлінського обліку, котра враховуватиме більш детальну та специфічну інформацію. Власне, дані управлінського обліку, котрі все ж мають корелювати із даними фінансового обліку, дають більш точну інформацію для менеджменту підприємства та власників, щодо вартісно-орієнтованого управління, зокрема: формування стратегії розвитку, забезпечення фінансової безпеки, оцінки ефективності управління, випуску акцій, вибору варіанту розпорядження влас-

Таблиця 1

Класифікація цілей оцінки вартості підприємства та джерела інформації для його здійснення

Суб'єкт	Цілі оцінювання	Джерело інформації
Підприємство	Формування стратегії розвитку Забезпечення фінансової безпеки Оцінка ефективності управління Випуск акцій	Фінансова звітність (ф. 1-4, Примітки до річної фінансової звітності), управлінська звітність, облікові реєстри
Власники	Вибір варіанту розпорядження власністю Складання консолідованої звітності (при злитті) Встановлення розміру виручки при впорядкованій ліквідації Обґрунтування ціни купівлі-продажу підприємства	Фінансова звітність (ф. 1-4, Примітки до річної фінансової звітності), управлінська звітність, облікові реєстри
Кредитні установи	Перевірка фінансової спроможності кредитора Визначення розміру позики, розміру застави	Фінансова звітність (ф. 1-2), облікові реєстри на запит
Страхові компанії	Визначення розміру страхового платежу Визначення суми страхових виплат	Фінансова звітність (ф. 1-2), облікові реєстри на запит
Фондова біржа	Розрахунок кон'юнктурних характеристик Перевірка обґрунтування котирування цінних паперів	Фінансова звітність (ф. 1-4, Примітки до річної фінансової звітності)
Інвестор	Визначення доцільності здійснення інвестицій Визначення допустимої ціни купівлі підприємства з метою включення його до інвестиційного проекту	Фінансова звітність (ф. 1-4, Примітки до річної фінансової звітності)
Державні органи	Підготовка підприємства до приватизації Визначення бази оподаткування Визначення виручки від примусової ліквідації через процедуру банкрутства Оцінка для судових цілей	Фінансова звітність (ф. 1-4, Примітки до річної фінансової звітності), податкова звітність, облікові реєстри на запит

Джерело: узагальнено на основі [8] та доповнено авторами

ністю, складання консолідованої звітності (при злитті), встановлення розміру виручки при впорядкованій ліквідації, обґрунтування ціни купівлі-продажу підприємства тощо.

Методи та способи оцінювання для різних потреб можуть бути схожі, а можуть й відрізнятися. Обчислення показників для вартісно-орієнтованого управління залежить від багатьох факторів, але все ж базується на інформації, що є вартісною, виміряною грошовим вимірником, і, як правило, згенерованою у системі рахунків бухгалтерському обліку.

Виділяють три основних компоненти вартісноорієнтованого управління [9]:

- процес виникнення вартості та її зростання, або можливість компанії збільшувати чи генерувати максимальну майбутню вартість;

- управління заради вартості, що включає в себе систему управління, зміну менеджменту, організаційну культуру, комунікацію та лідерство;

- вимірювання вартості, де оцінка діяльності компанії враховує ймовірну динаміку змін як у зовнішньому, так і внутрішньому середовищі організації.

У всіх випадках збільшення вартості компанії (вартості бізнесу) розглядається як найкращий показник до якого має прагнути менеджмент компанії.

Чут М. [10, с. 369] виділяє ключові напрямки для практичного розуміння сутності вартісноорієнтованого управління спираючись на інтереси різних груп зацікавлених осіб:

- традиційне вартісно-орієнтоване управління, де основними зацікавленими особами є акціонери, основна мета яких полягає у зростанні вартості акціонерного капіталу та цінності кожної окремої акції;

- вартісно-орієнтоване управління на основі інтересів стейкхолдерів, основна мета бачення яких – нарощення цінності бізнесу не лише як суб'єкту господарювання, а і як партнера, роботодавця, члена громади;

- стратегічне вартісно-орієнтоване управління, у якому зацікавлені власники та топ-менеджмент, і мета якого – постійне та планомірне зростання вартості бізнесу на основі його сталого розвитку.

Для забезпечення цих напрямків та задоволення інформаційних інтересів зацікавлених осіб слід розраховувати різні групи показників, котрі спиратимуться на обліково-звітну інформацію, що формується у системі обліку та звітності. Основними джерелами інформації тут виступатимуть форми фінансової звіт-

ності: Баланс (Звіт про фінансовий стан), Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід), Примітки до звітності та додатково система облікових реєстрів за рахунками відповідних класів. Такі джерела носять достовірну інформацію, котра формується на постійній основі спираючись на основні принципи бухгалтерського обліку (автономності, повного висвітлення, періодичності, послідовності, єдиного грошового вимірника тощо).

Виділяють класичні методи оцінювання вартості бізнесу, серед основних є: затратний підхід; дохідний підхід; порівняльний підхід [10, с. 369–370].

Кожен із них має свої характеристики і певний набір інструментів, в межах якого можна застосувати різні методи оцінювання. Затратний підхід, зокрема, доцільний до застосування для новостворених підприємств та венчурних підприємств, котрі відрізняються нестандартними виробничими процесами або використовують інноваційні технології.

Використання доходного підходу є найбільш оптимальним та показовим, оскільки це дозволяє менеджменту отримати надійні та точні результати. Це визначається тим, що фінансові показники, такі як дохід, прибуток та рентабельність, визначають успішність будь-якої компанії. І, відповідно, такий підхід є комплексним, враховує різні сторони діяльності, і показує дохідність, як кінцевий найкращий результат діяльності компанії за певний період, що є найбільш зрозумілим для зовнішніх користувачів.

Застосування цих двох методів неможливе без якісного обліково-аналітичного забезпечення, що формується у системі рахунків бухгалтерського обліку та звітності.

Застосування порівняльного методу передбачає порівняння оцінюваного підприємства з аналогічними, котрі функціонують на ринку та можуть бути його конкурентами. Однак, таке порівняння характеризується певними обмеженнями, що пов'язані у визначенні вартості унікальних бізнес-процесів чи підприємств, які відсутні на локальному ринку, та й, зрештою, отриманням доступу до інформації таких підприємств.

Старостенко Г. Г., Сурженко А. В. [11] описують процес вартісноорієнтованого управління, котрий складається із трьох елементів:

- процесу формування вартості – джерела майбутньої максимізації вартості;

- управління, орієнтованого на вартість, куди входять: організація, корпоративна культура та комунікації;

– вимірювання вартості, що передбачає наявність визначених показників, сформованих методик оцінки, наявності інструментів врахування динаміки змін показників.

На процес вартісно-орієнтованого управління має безпосередній вплив система обліково-аналітичного забезпечення, адже через належним чином сформовану облікову політику відповідно до стратегічних цілей компанії можна впливати на формування вартості компанії через такі елементи облікової політики, як: методи нарахування амортизації, встановлення строку використання основних засобів, порядок переоцінки, методи оцінки запасів при вибутті, вибір методу обчислення резервів сумнівних боргів, порядок створення забезпечень, методи відображення фінансових інвестицій на дату балансу, методи калькулювання виробничої собівартості, перелік і склад змінних і постійних загальнопромислових витрат, порядок обліку фінансових витрат тощо.

Стащук О. В. [2] виділяє основні напрями вартісно-орієнтованого управління фінансами підприємств в розрізі видів діяльності: операційна, фінансова, інвестиційна та вказуючи на формування інформаційної бази вартісно-орієнтованого управління. Знову ж таки, така інформаційна база формується на основі достовірно обґрунтованої інформації із системи рахунків бухгалтерського обліку та звітності. Обліково-аналітична система дозволяє групувати рух грошових коштів у розрізі зазначених видів діяльності, а також формувати фінансову звітність (зокрема, Звіт про рух грошових коштів). За умови використання сучасних інформаційних технологій обліку (спеціалізованих комп'ютерних програм) таку інформацію можна генерувати не лише раз у рік згідно законодавства для подачі звітності користувачам, а й за потреби – навіть щоденно для оперативного керівництва та прийняття управлінських рішень. В подаль-

шому здійснення контролінгу та проведення діагностики фінансового стану підприємства і визначення наявності внутрішніх резервів знову ж таки відбувається на основі розрахунку показників економічного аналізу із використанням інформації, що генерується в обліково-звітній системі; а використання цифрових та інформаційних технологій можуть забезпечити ефективність вартісно-орієнтованого підходу та дозволяють проводити таку діагностику із високим рівнем достовірності отриманих результатів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Вартісно-орієнтована концепція управління є одним із прогресивних методів управління, що має на меті, в кінцевому підсумку, зростання вартості компанії та задоволення через це інтересів внутрішніх та зовнішніх користувачів (власників, менеджмент компанії, працівників, постачальників, покупців та інших стейкхолдерів). Система оцінювання вартості компанії базується на певному економічному інструментарії, що містить набір конкретних показників, котрий визначається потребами, цілями компанії та специфікою діяльності та методами управління. У кожному окремому випадку компанія обирає свій шлях розвитку та відповідно до цього будує свою вартісно-орієнтовану концепцію управління. Проте, побудова концепції вимагає базування на повній, правдивій, всеохоплюючій офіційній інформації, яка до того ж підтверджена юридично. Така інформація формується на постійній основі, базуючись на єдиній методологічній базі у системі обліково-аналітичного забезпечення. І такі елементи цієї системи, як облікова політика, фінансова звітність, аналітична інформація за бухгалтерськими рахунками, використання принципів бухгалтерського обліку, мають суттєвий вплив на побудову та реалізацію концепції вартісно-орієнтованого управління підприємством.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Іоргачова М. І., Ковальова О. М., Коцюрубенко Г. М. Вартісно-орієнтоване управління в системі корпоративного управління компанією. *Економіка та держава*. 2020. № 5. С. 111–115.
2. Стащук О. В. Вартісно-орієнтоване управління фінансами підприємства. *Економіка та суспільство*. 2022. Випуск 42.
3. Моїсєєв В. В., Домбровська С. О. Переваги та недоліки вартісно-орієнтованого підходу до управління підприємством. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Економічні науки*. 2020. Випуск 40. С. 63–67.
4. Романишин В. О., Ровний Я.А. Інструменти вартісно-орієнтованого управління підприємством. URL: <https://svitppt.com.ua/ekonomika/instrumenti-vartisnoorientovanogo-upravlinnya-pidpriemstvom.html> (дата звернення: 10.05.2024 р.).

5. Крейдич І. М., Гагарін А. О. Проблеми вартісно-орієнтованого управління розвитком підприємства. *Економічний вісник НТУУ «Київський політехнічний інститут»*. 2016. № 13. URL: <https://ev.fmm.kpi.ua/article/view/80123> (дата звернення: 12.05.2024 р.).
6. Татарінова К. Ю. Стойностно-ориентированное управление компанией или создание стоимостного мышления. *Молодой ученый*. 2016. № 7. С. 1002–1006.
7. Косорукова І. В. Вартість-орієнтований підхід до аналізу конкурентоспроможності бізнесу. *Сучасна конкуренція*. 2013. № 2 (38). С. 74–84.
8. Гавва В. Н., Божко Е. Н. Потенціал підприємства: формування та оцінювання: навч. посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2004. 224 с.
9. Костирко Л. А., Терещенко О. О., Костирко Р. О., Серєда О. О. Вартісно-орієнтоване управління фінансами підприємств. Сєвєродонецьк : Вид-во ім. В. Даля. 2019. 466 с.
10. Чут М. Вартісноорієнтоване управління підприємством в умовах воєнного стану: особливості та проблеми. *Проблеми і перспективи економіки та управління*, 2023. Випуск 4 (36). С. 365–374.
11. Старостенко Г. Г., Сурженко А. В. Вартісно-орієнтоване управління фінансами в сучасних реаліях ведення бізнесу в Україні. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2016. № 3 (7). С. 178–186.

REFERENCES:

1. Iorhachova M. I., Koval'ova O. M., Kotsyurubenko H. M. (2020) Vartisno-oriyentovane upravlinnya v systemi korporatyvnoho upravlinnya kompaniyeyu [Value-oriented management in the system of corporate management of the company]. *Ekonomika ta derzhava – Economy and the state*, vol. 5, pp. 111–115.
2. Stashchuk O. V. (2022) Vartisno-oriyentovane upravlinnya finansamy pidpryyemstva [Value-oriented management of enterprise finances]. *Ekonomika ta suspil'stvo – Economy and society*, vol. 42.
3. Moiseyev V. V., Dombrovs'ka S. O. (2020) Perevahy ta nedoliky vartisno-oriyentovanoho pidkhotu do upravlinnya pidpryyemstvom [Advantages and disadvantages of a value-oriented approach to enterprise management]. *Naukovyy visnyk Kherson's'koho derzhavnoho universytetu. Seriya Ekonomichni nauky – Scientific Bulletin of Kherson State University. Economic sciences series*, vol. 40, pp. 63–67.
4. Romanyshyn V. O., Rovnyy Ya. A. Instrumenty vartisno-oriyentovanoho upravlinnya pidpryyemstvom [Tools of value-oriented enterprise management]. Available at: <https://svitppt.com.ua/ekonomika/instrumenti-vartisnoorientovanogo-upravlinnya-pidpriemstvom.html> (Access date: 10.05.2024).
5. Kreydych I. M., Haharin A. O. (2016) Problemy vartisno-oriyentovanoho upravlinnya rozvytkom pidpryyemstva [Problems of value-oriented management of enterprise development]. *Ekonomichnyy visnyk NTUU «Kyivivs'kyy politekhnichnyy instytut» – Economic Bulletin of NTUU "Kyiv Polytechnic Institute"*, vol. 13. Available at: <https://ev.fmm.kpi.ua/article/view/80123> (Access date: 12.05.2024).
6. Tatarinova K. Yu. (2016) Stoimostno-oriyentirovannoye upravleniye kompaniyey ili sozdaniye stoimostnogo myshleniya [Cost-oriented company management or the creation of cost thinking]. *Molodoy uchenyy – Young scientist*, vol. 7, pp. 1002–1006.
7. Kosorukova I. V. (2013) Vartist-oriyentovanyi pidkhid do analizu konkurentospromozhnosti biznesu [Cost-oriented approach to the analysis of business competitiveness]. *Suchasna konkurentsia – Modern competition*, vol. 2 (38), pp. 74–84.
8. Havva V. N., Bozhko E. N. (2004) *Potentsial pidpryyemstva: formuvannya ta otsinyuvannya: navch. posibnyk* [Enterprise potential: formation and evaluation: education. manual]. Kyiv.: Tsentr navchal'noyi literatury. 224 p. (in Ukrainian)
9. Kostyrko L. A., Tereshchenko O. O., Kostyrko R. O., Sereda O. O. (2019) *Vartisno-oriyentovane upravlinnya finansamy pidpryyemstv* [Value-oriented management of enterprise finances]. Syyevyeronets'k: Vyd-vo im.V.Dalya. 466 p. (in Ukrainian)
10. Chut M. (2023) Vartisnooriyentovane upravlinnya pidpryyemstvom v umovakh voyennoho stanu: osoblyvosti ta problemy [Value-oriented enterprise management in the conditions of martial law: features and problems]. *Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnya – Problems and prospects of economics and management*, vol. 4 (36), pp. 365–374.
11. Starostenko H. H., Surzhenko A. V. (2016) Vartisno-oriyentovane upravlinnya finansamy v suchasnykh realiyakh vedennya biznesu v Ukrayini [Value-oriented financial management in modern realities of doing business in Ukraine]. *Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnya – Problems and prospects of economics and management*, vol. 3 (7), pp. 178–186.